

dumpede ved universitetets optagelsesprøve), der sammen med tilsvarende materiale (f.eks. en række fragmenter fra Herlufsholm) synes at bestyrke forfatterens almene opfattelse, at 1632-forordningen hovedsageligt efterlevedes i praksis.

Troels Dahlerup

Åge Fasmer Blomberg: *De magre år. Odense 1600-1700*. (Odense Universitetsforlag, 1980). 458 s., 200,85 kr.

Odenses 100 års jubilæum i 1988 skal fejres grundigt, og det gøres bl.a. med udsendelsen af et stort 10 binds værk om byens historie. Nærværende bind dækker blot 40 år af byens historie, men fylder til gengæld ca. 450 sider. Resultatet er da også blevet en umådelig grundig behandling, der lykkeligvis ses og beskrives på baggrund af landets almindelige historie. Selv om det er et stort ambitiøst projekt, så kan hele periodens historie ikke behandles så indgående, som Blomberg her har gjort, da det ville kræve op mod 10.000 tryksider og dermed hele 20 bind af nærværende omfang.

Bindet har fået titlen »De magre år«, og dermed refererer titlen til årene efter svenskekrigen, en periode forfatteren har behandlet i sin meget omfattende disputats »Fyns vilkår under svenskekrigene«. Forfatteren er derfor uhyre fortrolig med perioden, med sine kilder og de behandlede områder. Alt i byen belyses: de økonomiske forhold, herunder skatteudskrivning, bystyret, borgerskabet, øvrigheden foruden erhvervsliv med handel, håndværk og skibsfart og hele det kulturelle område med skole og kirke foruden naturligvis de sociale forhold. Alt bærer præg af forfatterens grundighed og indgående kendskab til sin by og til kil-

dematerialet. Den nysgerrige læser kan derfor med stort udbytte studere forfatterens omhyggelige noter og kildehenvisninger.

Henrik Fode

Niels Simonsen (udg.): *Verdslig barok. En antologi 1667-1756*. (Borgen, u.å.)

Med støtte fra Forskningsråd og Carlsbergfond søger udgiveren med denne bog angiveligt »at rehabilitere den verdslige barokpoesi«. Med gode indledende noter og introduktioner til forfatterskaberne præsenteres uddrag af 25 baroklyrikeres verdslige arbejder. Det er spændende og morsomt, og der ligger utvivlsomt materiale, der kunne udnyttes i en større sammenhæng af kulturhistorikere.

Ib Gejl

K.-G. Andersson, S. Dyrvik, G.A. Gunnlaugsson, U. Johanson, H. Jørgensen, J. Kowalik, S. Malmberg, P. Pulma: *Opdagninga av fattigdomen. Sosial lovgivning i Norden på 1700-talet*. (Universitetsforlaget, Oslo, 1983) 456 s., 160 no. kr.

Det foreliggende værk er den anden publikation i det fællesnordiske projekt, der har som formål at kaste lys over beslutningsprocesserne inden for den offentlige forvaltning i Norden i 1700-tallet. Hensigten er at sammenligne deres forløb inden for datidens to meget forskellige statsformer, den dansk-norske enevældige stat på den ene side og Sverige-Finlands repræsentative styre på den anden side. Projektets første publikation behandlede statsadministrationen i Norden i 1700-tallet. Denne bog om fattigvæsenet behandler det således som et middel til at

opnå en administrationshistorisk indsigt, ikke mindst om forholdet mellem centralmagten og lokalsamfundet. Men artiklerne giver samtidig ganske grundig besked om de fattige og fattigvæsenet.

Den norske historiker Ståle Dyrvik har ud over at skrive det norske bidrag også samlet trådene fra de andre nordiske indlæg i en konklusion. Det viser sig vanskeligt at sammenligne fremkomsten af de sociale love og behandlingen af fattigsager i de nordiske lande, fordi de er meget forskellige, både med hensyn til tidspunkt for deres fremkomst, deres formål, deres initiativtagere osv. Island falder på nogle måder helt uden for en sammenligning. Dyrviks konklusion efter at have systematiseret flere af de hændelsesforløb, der førte til lovgivning, er at magten i den enevældige dansk-norske stat lå decentralt hos lokale embedsmænd som stiftamtmandene, mens Sverige-Finland snarere må ses som en centraliseret stat, hvor en stor del af beslutningsprocessen skete i Stockholm i riksdagen og i riksrådet. På den måde har der også været en del lokal indflydelse på beslutningsprocesserne i den enevældige stat. En negativ indflydelse på fattigvæsenets udvikling konstateres i øvrigt for alle landene ude i lokalsamfundene i form af en manglende vilje til at påtage sig flere økonomiske byrder.

Dyrviks vurdering af den oldenborgske stat ud fra dens behandling af fattiglovgivningen synes nok rimelig ud fra den norske og den islandske artikel, men ikke helt overbevisende ud fra Harald Jørgensens skildring af udviklingen i Danmark. Han konstaterer nemlig, at fattiglovene af 1708 udsprang fra kredse i kancelliet, og senere var den kgl. Fattiginpektions-Kommission i København den almindelige øverste administrative instans. Måske

gælder Dyrviks synspunkt mere ud-kantsområderne, hvad man kunne have konstateret ved også at medtage hertugdømmerne. Også de hørte med til den danske stat. Lars Henningsen har skrevet en bog om projektets emner »Fattigvæsenet i de sønderjyske købstæder 1736-41« (1978), og den synes at vise, at i de sønderjyske byer lå indflydelsen i fattigsager i lokalsamfundet. Men skildringen af fattigvæsenet i de andre nordiske lande rummer også nogle betragtninger over dets funktion, som kunne være inspirerende for den danske forskning. Det udtrykkes således både i det norske indlæg, i det svenske af Ulla Johanson og Karl-Gustaf Andersson, og måske skarpest i det finske af Panu Pulma, at fattigvæsenpolitikken egentlig var en del af arbejdskraftpolitikken. Det gjaldt om at hindre arbejdsduelige personer i at tigge, men i stedet få dem til at arbejde og få øget arbejdskraftudbudet. Det var en hovedinteresse i første halvdel af 1700-tallet, og den voksende omsorg for børnenes tarv i anden halvdel af århundredet skyldtes næppe kun filantropiske synspunkter, men også en bekymring hos de ledende mænd for, at befolkningstallet skulle være vigende.

Jørgen Witte

Ove Vandel: *Brødremenigheden i Grønland*. (Forlaget Savanne, 1982). 88 s. 58,50 kr.

Brødremenighedens historie er spændende, og i Danmark er herrnhutternes indsats særlig bekendt som følge af deres virksomhed på Grønland og fra den særlige menighedsby Christiansfeld, der blev grundlagt i begyndelsen af 1770'erne. Det hele startede imidlertid på Grønland allerede i 1733, efter at Hans Egede 10 år tidligere rejste